

Prohibició absoluta, tolerància progressiva

per Pere Guixà

Laura Vilardell (ed.)

Traducció i censura en el franquisme
«Biblioteca Milà i Fontanals»,
Publicacions de l'Abadia de
Montserrat, Barcelona, 2016.

En el context de la censura del règim franquista, el pervers concepte de «consulta voluntària» és una de les premisses que va sorgir de la *Ley de Prensa e Imprenta*, la «Llei Fraga» (1966), una llei que de manera primordial tractava de fer més suau, a ulls internacionals, la prohibició de l'ús públic del català. El concepte «consulta voluntària» se'n mostra avui amb un cinisme més nítid que la forma natural i bàsica de censura, la «consulta obligatòria», anterior a la llei esmentada.

Aquest llibre, que aplega deu conferències que es van llegir el 2013 en unes jornades a la Universitat de Vic, no dona una mirada panoràmica i

completa sobre un tema històric tan rellevant —tractat en molts llibres des dels anys noranta i en estudis que encara han de venir—, però penetra d'una manera il·lustrativa en un factor general sabut: la voluntat de soscar la llengua i la cultura catalanes.

La censura va ser sempre arbitrària, de criteri volàtil i mudadís, fet que al capdavant revela l'autoritat des de la qual s'exercia. En cap cas, com s'ha dit de vegades, no va afectar igual la cultura castellana i la catalana. I, de vegades benigna i d'altres insensata, va prosseguir com a mínim set anys més després de la mort del general Franco.

Josep Massot, al capdavant de les Publicacions de l'Abadia des del 1971, explica en el primer article algunes de les «històries exemplars» que va viure com a editor. Parla del joc del gat i la rata permanent amb elsensors, dels consells d'alguns col·legues de mostrar sempre un perfil baix en la relació amb el Ministerio de Industria y Trabajo, de les posicions concretes de l'Abadia en relació amb el règim i dels diferents requisits que calia observar segons s'edités llibre adult, juvenil, religiós, etcètera.

Massot desfà un tòpic recurrent dels historiadors franquistes: els privilegis sense límits que tenia l'acció eclesiàstica. Mireia Sopena, al seu torn, assenyala la distinció entre censura civil i censura religiosa; aquesta segona censura podia ocupar-se ben bé de llibres no específicament religiosos, però sí que contrariessin assumptes morals. D'altra banda, se'n parla de la consulta censora

per als llibres de col·leccions religioses, edició que va tenir una gran renovació a partir dels anys seixanta, gràcies a Nova Terra, Estela, Edicions Franciscanes, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Ariel i Edicions 62. D'aquest aspecte sí que se n'ocupava la censura directament eclesiàstica. L'article de Sopena explora l'assumpte fins al punt de trobar alguns equívocs i maliances entre elsensors eclesiàstics i els civils, i el garbuix d'atribucions dels uns i dels altres.

Pel que fa al teatre, la censura actuava tant en les representacions com en els textos editats. Enric Gallén s'ocupa de la censura franquista en aquest doble sentit; el seu article té la virtut de comparar altres formes de censura que van operar en el marc europeu des dels inicis del segle XX (en obres de Wilde, Bernard Shaw, Ibsen, Strindberg...) i ho compara amb les particularitats de la censura franquista en relació amb el català. Teresa Julio, així mateix, indica el cas de la traducció de *La mort de Danton*, de Buchner, obra amb una sèrie d'ambigüitats morals i polítiques que va desorientar força elsensors.

Pel que fa a les revistes, són il·lustratius els casos de la revista «Oriflama», que va publicar-se des del 1961 fins al 1977 i que reflecteix bé algunes evolucions de la censura pel que fa a les capçaleres; i de la revista vigatana «Inquietud», publicació literària i artística editada entre el 1955 i el 1966. Mostra bé la voluntat del règim de relegar el català únicament a certes expansions literàries, en vista sovint a una minoritza-

ció folkloritzant, i de situar el castellà per als usos funcionals. En els seus dos últims anys, la revista es va fer íntegrament en català.

És interessant acarar dos clàssics del feminisme: *Els dos sexes*, de Simone de Beauvoir, i *La mística de la feminitat*, de Betty Friedan. Aquesta «història exemplar» —de Pilar Godayol— s'esdevé als anys seixanta. Mentre que el primer llibre va rebre l'anuència censora (potser perquè representava la posició liberal nord-americana, burgesa i conservadora), el segon, tot i reconèixer-li el valor històric, topava amb la ideologia i la moral del *Movimiento*, i abans d'editar-se va transitar per un tortuós laberint d'informes i contrainformes. Els articles d'aquest llibre també s'ocupen dels prejudicis de tota mena que causaven aquests laberints.

Un quants articles, extensos i penetrants, se centren en com la censura va afectar les traduccions d'obres estrangeres al català, les

quals van tenir una gran puixança durant set anys: des del 1962 fins al 1969. Se'ns parla del desvetllament editorial d'aquell període, de la voluntat d'obrir col·leccions i posar al dia catàlegs, de la repercussió a França que això va propiciar i, finalment, de la impossibilitat de crear una indústria normal, amb una base sòlida, que comunicués d'una manera verídica els productors i els consumidors. La manca de suport institucional (conseqüència de l'ús proscribit del català als mitjans de comunicació i de la inexistència de l'ensenyament) va minar aquesta pretensió, segurament massa optimista. Tots els grans noms de l'edició d'aquells anys, així com els grans autors que es van publicar o es volien publicar, concorren en els articles de Jané-Lligué i de Cornellà-Detrell, i parcialment en l'article de Laura Vilardell, que ens parla de les llargues vicissituds administratives per publicar l'obra *After Many a*

Summer, d'Aldous Huxley, finalment infructuoses.

Aquesta compilació d'articles causarà un cert estupor en els lectors més joves. Pel que fa als lectors que van viure aquell moment, l'interès rau en els documents concrets i reveladors que els autors han exhumat. Segueix havent-hi censura als nostres dies, per descomptat, però sembla que és la que prové de les lleis del mercat, si és que el mercat no oculta motius ideològics profunds. El més torbador de la censura franquista —un atabalador viatge al fons del grotesc— és que la seva ideologia va manifestar-se des d'unes lleis una mica menys frontals que làbils, en què se superposaven confusament els moments en què la corda s'afluixava i es tibava. Aquesta dinàmica irregular demostra igualment, com dèiem, que la censura va actuar —des del 1938 fins a l'entrada dels anys vuitanta— a partir d'un poder omnímode i injust.